SANSKRIT

(Second Language)

(*Three hours*)

Answers to this Paper must be written on the paper provided separately.

*You will **not** be allowed to write during the first **15** minutes.*

This time is to be spent in reading the question paper.

The time given at the head of this Paper is the time allowed for writing the answers.

---

*This paper comprises of **two** Sections; **Section A** and **Section B.***
*Attempt **all** the questions from **Section A** .*
*Attempt **four** questions from **Section B**, answering at least **one** question each from the **two** books you have studied and **any two** other questions from the same books you have compulsorily chosen.*
The intended marks for questions or parts of questions are given in brackets [ ].

SECTION—A (40 Marks)

*Attempt **all** questions*

Question 1

Write a short composition in **Sanskrit** of **150-200** words on any **one** of the following topics :— [15]

अधोलिखितेषु विषयेषु **एकं** विषयम् आधृत्य **150-200** शब्दपरिमितं निबन्धं **संस्कृतभाषया** लिखत :—

(i) ग्रन्थालय: ज्ञानस्य भाण्डागारं वर्तते ।

(ii) संस्कृतभाषाया: गरिमाणं वर्णयत ।

(iii) परिसरनाशस्य कारणानि तथा दुष्परिणामा: च ।

(iv) धार्मिकोत्सवेषु एकस्योत्सवस्य परिचय: ।

This Paper consists of 7 printed pages and 1 blank page.

© *Copyright reserved.*

(v) (Picture Composition) प्रस्तुत चित्रम् आधृत्य संस्कृतभाषया एकं लघुनिबन्धं लिखत :—

Question 2

Write a letter in **Sanskrit** on any **one** of the following topics :— [7]

अधोलिखितयो: विषययो: **एकं** विषयम् आधृत्य पत्रमेकं **संस्कृतभाषया** लिखत :—

(i) भवान्/भवती सूक्तं कारणम् उक्त्वा शालात: स्थानान्तरप्रमाणपत्रं प्रार्थयित्वा मुख्योपाध्यायं प्रति पत्रं लिखत।

अथवा

(ii) मित्रै: सह गतशालाप्रवासं वर्णयित्वा मातरं प्रति पत्रं लिखत।

Question 3

Read the passage given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow, using your own words as far as possible :—

अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा तस्याधोलिखितानां प्रश्नानामुत्तराणि यथासंभवं स्वशब्देषु **संस्कृतभाषया** देयानि :—

कश्चन बालकः। तस्य पिता नितरां निर्धनः। बालकः अध्ययनं कर्तुम् इच्छति। किन्तु यस्मिन् गृहे उदरपूरणसमस्यायाः एव उत्तरं न स्यात् तत्र तस्य अध्ययनाय व्यवस्था कथं भवेत् ? अतः विद्यालयं गच्छतः स्वसमवयस्कान् इतरान् बालान् दृष्ट्वा सः दीर्घं निश्वसिति।

सः बालकः विनयशीलः, स्नेहपरः, मृदुभाषी, उत्साहस्य प्रतिमूर्तिः च। पित्रा सह कार्यं कुर्वन् एव सः बहूनां बालानां मैत्रीं सम्पादितवान्। ते बालाः तम् अक्षराणि अपाठयन्। अङ्गुल्या धूलौ लिखन् अक्षराभ्यासं कृतवान्। एवं शब्दवाक्यज्ञानादिकमपि प्राप्तवान्।

पुत्रः विद्यालयं प्रति प्रेषणीयः इति पितुः तीव्रा इच्छा। अतः अधिकधनसम्पादनाय पुत्रेण सह कलकत्ता नगरं प्रति प्रस्थितवान्। रेल् यानेन गमनाय धनं नासीत् इति कारणतः तौ पादाभ्यामेव प्रस्थितवन्तौ। मध्याह्नपर्यन्तं चलित्वा तौ श्रान्तौ कस्यचित् वृक्षस्य अधः उपविष्टवन्तौ। श्रान्तः पिता अवदत् — 'न जानामि, आवाभ्यां कियत् दूरम् आगतम्' इति। तदा पुत्रः अवदत्— 'आवां विंशतिमैल् दूरम् अतिक्रान्तवन्तौ' इति। 'तत् त्वया कथं ज्ञातम् ?' — पिता आश्चर्येण अपृच्छत् ? 'मार्गपार्श्वे शिलासु दूरं लिखितं भवति'। तत् मया अवलोकितम् तेन तत् ज्ञातम् इति पुत्रः अवदत्।

पुत्रस्य तीक्ष्णमतित्वं दृष्ट्वा पिता नितरां सन्तुष्टः। 'अयं कथमपि विद्यालयं प्रति प्रेषणीयः एव। तदर्थं ग्रामपरिसरः एव उचितः' इति निश्चित्य सः नगरं प्रति गमनस्य चिन्तनं परित्यज्य ग्रामं प्रत्यागच्छत्। ग्रामे स्वयं परिश्रमं कुर्वन् उपवासादिकम् आचरन् पुत्रं विद्यालयं प्रति प्रेषितवान्।

ग्रामविद्यालये अध्ययनं समाप्तम्। अग्रे कथमिति पितुः चिन्ता। 'भवान् नगरे यस्मिंश्चित् विद्यालये मम प्रवेशं कारयतु। अहं भृतकादिकार्यं कुर्वन् मम व्ययार्थं धनं सम्पादयामि' इति पितरम् अवदत् सः बालकः। तदनुगुणं पिता पुत्रं नगरीयविद्यालयं प्रति प्रेषितवान्। तत्र अयं बालकः श्रद्धया पठन् सर्वेषाम् अध्यापकानां प्रियः जातः। सर्वेषां साहाय्येन विद्यार्थिवेतनादिकं प्राप्य च सः अध्ययनम् अनुवर्तितवान्। कलकत्ता संस्कृतविद्यालये पठन् सः व्याकरणे, साहित्ये, धर्मशास्त्रे, वेदान्ते च प्रावीण्यं प्राप्तवान्। तस्य पाण्डित्यं दृष्ट्वा कलकत्तविद्वन्मण्डली तस्मै 'विद्यासागरः' इति उपाधिं प्रादात्। सः पोर्टविलियं महाविद्यालये प्राध्यापकत्वेन नियुक्तिं प्राप्तवान्। स एव ईश्वरचन्द्रविद्यासागरः।

(i) बालकः कीदृशः आसीत् ? सः कथम् अक्षराभ्यासं कृतवान् ? [2]

(ii) पिता पुत्रश्च किमर्थं कलकत्तानगरं प्रस्थितवन्तौ ? [2]

(iii) कियत् दूरम् आगतमिति पुत्रेण कथं ज्ञातम् ? [2]

(iv) ग्रामविद्यालये अध्ययनानन्तरं पुत्रः पितरं किमवदत् ? [2]

(v) सः केषु विषयेषु प्रावीण्यं प्राप्तवान् ? किमिति उपाधिं प्राप्तवान् च ? [2]

Question 4

Answer the following questions according to the instructions given :—

अधोलिखितान् प्रश्नान् यथानिर्देशम् उत्तरयत :—

(i) कोष्ठान्तर्गतस्य शब्दस्य उचितरूपं निर्माय रिक्तस्थानं पूरयत :— [1]

(अ) ____________ आम्रफलं रोचते। (बालक)

(आ) प्रतिदिनं ___________ प्राक् देवं स्मरतु (शयन)

(ii) अनयो: वाक्ययो: दोषं निवारयत :— [1]

(अ) वायुना अन्तरा जीवनं नास्ति।

(आ) वृक्षान् उपरि खगा: नीडं रचयन्ति।

(iii) वाच्यपरिवर्तनं कुरुत :— [1]

(अ) तया देव: दृश्यते।

(आ) सेवक: भारं नयति।

(iv) प्रकृति-प्रत्ययं विभजनं कृत्वा लिखत :— [1]

(अ) ज्ञात्वा

(आ) प्रविश्य

(v) सन्धि-विच्छेदं कुरुत :— [1]

(अ) रजताद्रि:

(आ) सद्विद्या

(vi) केवलं समासविग्रहं कुरुत :— [1]

(अ) उपवनम्

(आ) नरभक्षका:

(vii) अच् प्रत्याहारे विद्यमानवर्णान् लिखत। [1]

(viii) लृट् लकारे परिवर्तनं कुरुत :— [1]

(अ) वृक्ष: छायां ददाति।

(आ) अहं सत्यं वदामि।

SECTION—B (40 Marks)

Questions from only ***two*** *of the following textbooks are to be answered.*

Attempt ***four*** *questions from this Section.*

You must answer at least ***one*** *question from each of the* ***two*** *books, you have studied and any* ***two*** *other questions from the same books that you have chosen.*

संस्कृतवाणी—भाग-4

आचार्य देवो भव

Question 5

Read the extract given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow :—

अधोलिखितम् अवतरणं पठित्वा तस्याधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि**संस्कृतभाषया** देयानि :—

आचार्य: न केवलं लौकिक-विषयान् बोधयति परन्तु बोधनसमये छात्रेभ्य: सदाचारस्य, सम्यक् वाच:, सम्यक् आलोचनस्य अपि विशेषं गमनं ददाति। आचार्यस्य प्रत्येकं क्रिया छात्रे तीव्रं प्रभावं जनयति।

(i) अध्यापक: छात्राणां कृते किं किं करोति ? [2]

(ii) महापुरुषा: समाजे किं किं कुर्वन्ति ? [2]

(iii) गुरो: गौरवार्पणेन सेवया च किं भवति ? [3]

(iv) पूर्वं भारते गुरुम् अतीव महत्त्वमासीत्। कुत: ? [3]

प्रार्थना

Question 6

Read the extract given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow :—

अधोलिखितम् अवतरणं पठित्वा तस्याधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि**संस्कृतभाषया** देयानि :—

वैदिक वाङ्मयस्य सारभूतो भागोऽस्ति उपनिषत्। अत: एवास्या: वेदान्त: इति नामान्तरं प्रसिद्धम्। वेदस्य निर्णयात्मक: भाग: अयमिति अन्तपदस्यार्थ:।

(i) उपनिषद: मानवानां किं कुर्वन्ति ? [2]

(ii) कीदृशे नरे कर्म न लिप्यते ? [2]

(iii) कीदृशं पदम् ओमिति ब्रुवन्ति ? [3]

(iv) न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकम्
नेमा विद्युतो भान्ति कुतोयमग्नि:
तमेव भान्तमनुभाति सर्वं
तस्य भासा सर्वमिदं विभाति। अस्य तात्पर्यं लिखत। [3]

अस्माकं देश:

Question 7

Read the extract given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow :—

अधोलिखितम् अवतरणं पठित्वा तस्याधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि**संस्कृतभाषया** देयानि :—

भारतदेश: पुण्यभूमि: धर्मभूमि: इति प्रसिद्ध: । अस्य विभिन्न प्रदेशेषु सर्वधर्मीयाणां सकलमतावलम्बिनां बहूनि तीर्थक्षेत्राणि सन्ति । मन्दिराणां, मस्जिदानां गुरुद्वारादीनां सन्दर्शनं धार्मिकतृप्तिं जनयति ।

(i) विदेशीया: किमर्थं भारतदेशम् आगच्छन्ति ? [2]

(ii) भारतस्य प्राचीनं नाम किम् ? अस्य सीमाभागं वर्णयत ? [2]

(iii) कीदृशानि प्रयोजनानि पवित्रस्थानानां दर्शनेन भवन्ति ? [3]

(iv) भारतदेशं प्रति महत्त्वपूर्णं कार्यं किं भवेत् ? [3]

संस्कृतवाणी—भाग-5

युक्ति: शक्ते: गरीयसी

Question 8

Read the extract given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow :—

अधोलिखितं अवतरणं पठित्वा तस्याधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि**संस्कृतभाषया** देयानि :—

कुशाल: नाम युवकेन अस्य राक्षसस्य क्रूर कृत्यानि श्रुतानि । स: युवक: तं मारयितुं ग्रामवासिन: जनान् मृगान् च तस्मात् रक्षितुं निश्चयं कृतवान् । एतदर्थं स: तत् वनं प्राविशत् । अनेकदिवसेभ्य: अन्वेषणात् अनन्तरं स: राक्षसस्य आवासं दृष्टवान् ।

(i) कुशाल: किमर्थं वनं प्राविशत् ? [2]

(ii) वनमृगा: ग्रामीणजना: च किमर्थं दु:खिता: आसन् ? [2]

(iii) कुशाल: स्वसकशेथतं दर्पणं किमुक्त्वा राक्षसाय दर्शितवान् ? [3]

(iv) राक्षस: दीनस्वरेण कुशालं किमिति प्रार्थितवान् ? [3]

अमृतवाहिनी

Question 9

Read the extract given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow :—

अधोलिखितं अवतरणं पठित्वा तस्याधोलिखितानां प्रश्नानामुत्तराणि**संस्कृतभाषया** देयानि :—

सुभाषितं नाम सुवचनम् इत्यर्थः। संस्कृतवाङ्मये सुभाषितानां महत्त्वं स्थानं वर्तते। बहवः सुभाषितकाराः बहूनि सुभाषितानि रचितवन्तः सन्ति। तानि अस्मान् व्यवहारचातुर्यं बोधयन्ति। तत्त्वं च उपदिशन्ति।

(i) के स्थानमुत्सृज्य गच्छन्ति ? के तत्रैव निधनं यान्ति ? [2]

(ii) पशूनां भागधेयं किम् ? [2]

(iii) सन्तः कीदृशाः भवन्ति ? [3]

(iv) सुभाषितकारस्यानुसारेण परमं भूषणं किम् ? कुतः ? [3]

चतुरः रामकृष्णः

Question 10

Read the extract given below and answer in **Sanskrit** the questions that follow :—

अधोलिखितं अवतरणं पठित्वा तस्याधोलिखितानां प्रश्नानामुत्तराणि**संस्कृतभाषया** देयानि :—

रामकृष्णः व्याधिग्रस्तानां जनानां चिकित्सां करोति स्म। एतदर्थम् औषधस्य अन्वेषणार्थं सः वनं गच्छति स्म। एकदा सः औषधीय-वस्तूनि आनेतुं वनं गतः। तस्मिन् वने नरभक्षकाः अपि अवसन्। ते वनागतान् जनान् गृहीत्वा खादन्ति स्म। अतः जनाः तद्वनप्रवेशस्य विचाराद् एव भीताः भवन्ति स्म।

(i) कृष्णदेवरायः कः ? तस्य सभा कीदृशी आसीत् ? [2]

(ii) रामकृष्णः किमर्थं वनम् अगच्छत् ? सः किमिति विख्यातः आसीत् ? [2]

(iii) नरभक्षकनायकः उच्चस्वरेण रामकृष्णं प्रति किमवदत् ? [3]

(iv) नायकः रामकृष्णाय गृहं गन्तुं किमर्थम् अनुमतिं दत्तवान् ? [3]